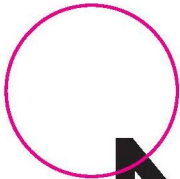

DEZORIENT EXPRESS

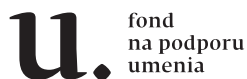
Mohamed
Šukri

NAHÝ CHLIEB

BR&K

Publikáciu z verejných zdrojov podporil
Fond na podporu umenia

© Mohamed Šukri
Translation © Marek Brieška, 2017
Design & Layout © Tomáš Kompaník, 2017
Slovak edition © BRAK, 2017

Mohamed
Šukri

NAHÝ CHLIEB

Dobré ráno, noční tuláci. Dobré ráno, ranní vtáci. Dobré ráno prajem aj tebe, Tandžer, ty mesto chytené v neistom čase.

Návrat. Ospalý sa túlam uličkami Tandžeru a spomínam. Na minulosť i prítomnosť. Nádej striedajú rany života. Môžem túto životnú esenciu vlastne popísať slovami? Nostalgia za večierkami a nocami plnými dobrodružstiev sa mi potichu vkráda do duše, aby opäť rozdúchala pahrebu spomienok.

Už to budú zo dva roky, čo zomrel 'Abdún Furoso, hlavný hrdina tohto románu. Hrdina, ktorý vo mne prebudil obrazotvornosť a pomohol mi vydržať extrémnu chudobu i besné vnútorné boje.

Zomrel skôr, než vyšiel môj román Stan – inšpirovaný ním a jeho chuťou do života. A ja ďalej čakám na oslobodenie literatúry. Neopísateľnej literatúry. Takej, čo si nedáva servítky pred ústa. Literatúry, ktorá sa nedá požívať a prehltnúť. Literatúry, ako je aj táto autobiografia. Napísal som ju pred viac než desiatimi rokmi. Kým sa konečne dočkala vydania v arabskom svete, stihli ju preložiť do angličtiny, francúzštiny a španielčiny.

Život ma naučil čakať. Prijať hru času, no nevzdávať sa. Posledné slovo vyslovené pred smrťou sa bezpochyby vryje do pamäti. Nezáleží, ku komu sa nakoniec dostane. Oveľa dôležitejšie je, aby literatúra bola schopná rozdúchať ľudské vášne, poriadne zabolieť či oslobodiť potlačenú fantáziu. Napísať výnimočné literárne dielo je ako založiť obrovský požiar v neobrábanej zemi.

Ranné vtáčatá, no aj vy, deti noci, pesimisti, optimisti, rebeli, dospelí, zdraví. Nezabúdajte, že hra života je ďaleko mocnejšia ako my sami. Je to hra so smrteľnými následkami. Môžeme jej čeliť len v prípade, že žijeme našu vlastnú smrť, našu záhubu, len vtedy, keď žijeme naplno našu vďaka životu. Preto hovorím: Vyveďte von živého z mŕtveho.¹

Vyhrabte život spomedzi smradu a rozkladu. Vydestilujte ho z nevoľnosti a biedy. Vyextrahujte ho z hladujúcich a tých, ktorí dokážu prežiť o suchom chlebe.

Mohamed Šukri
Tandžer 17. 5. 1982

1. Intertextový odkaz na Korán, súra 30, verš 19: „Vyvádza von živého z mŕtveho a vyvádza von mŕtveho zo živého a dá zemi, aby ožila potom, ako bola mŕtva. Takto budete vyvedení.“ (preložil M. B.)

V obkolesení ostatných detí som oplakával strýkovu smrť. Videl som, že niektoré plakali tiež. Už neplačem len vtedy, keď ma bijú, alebo keď niečo stratím. Plačú aj iní ľudia. V Rife² zavládol hladomor. Tunajších ľudí sužuje sucho a vojna.

Ten večer som sa nevedel utíšiť. Usedavo som plakal od hladu. Bolelo ma brucho, a tak som si začal cmúľať prsty na rukách. A znovu a znovu. No hlad to nezahnilo, iba čo som zvracal sliny. Matka sa ma snažila upokojiť:

„Veď už toľko nerumázgaj, čoskoro odídeme do Tandžeru. Tam budú celé hromady chleba. Uvidíš, už nikdy nebudeš musieť plakať kvôli tomu, že nemáme na chlieb. Len aby sme tam už boli. V Tandžeri sa dá najesť dosýta. Pozri sa na tvojho brata ‘Abdelkadera, ten neplače.“ Prihovárala sa mi v miestnom dialekte. Stačilo, aby som sa pozrel na bledú tvár brata s vpadnutými očami, a hneď som prestal nariekať. No pokoj, ktorý sa vo mne rozhostil pri pohľade na jeho odhodlanú tvár, netrval dlho.

2. Rif je hornatá časť severného Maroka, kde sa nachádzajú aj dve španielske enklávy Ceuta a Mellila. Rifský označuje človeka, ktorý pochádza z tejto časti Maroka.

Keď prišiel domov otec, ešte stále som rumázgal, že chcem chleba. Rozzúrený otec začal do mňa kopať a mlátiť ma hlava-nehlava. „Sklapni, ty sukin syn. Sklapni! Od hladu by si zožral aj vlastnú mater, ty pankhart.“ Zdrapil ma a sotil na zem. Kopal do mňa, až kým ho nerozboleli nohy. Pomočil som sa.

Kráčali sme v ústrety nášmu exilu. Kraje cesty lemovali mrciny. Okolo nich sa ponevierali psy a čierne vtáky. Všade mŕtvolný puch, roztrhané vnútornosti a rozklad.

Padla noc, a tak sme sa uložili tam, kde nás premohli únava a hlad. Neďaleko nášho stanu bolo počuť zavýjanie vlkov. Niektorí ľudia pochovávali svojich príbuzných hneď pri ceste, tam, kde padli mŕtvi od hladu.

Môj brat neprestával kašľať. Prestrašený som sa spýtal matky:

„Aj on umrie?“

„Nie, čo ti to napadlo?“

„Môj strýko umrel.“

„Tvoj brat neumrie. Je len chorý.“

Tandžer rozhodne chlebom neoplýval. Matkine plané sľuby! Hladomor sa rozšíril až sem. No tu si aspoň nevyžiadal toľko ľudských obetí.

Keď som to už od hladu nevedel vydržať, vybral som sa snoriť uličkami v našej štvrti 'Ajn Ktiwet. Hľadal som v odpadkoch zvyšky jedla. Zbadal som nejakého chlapca. Bol bosý, oblečený len v handrách. Na hlave aj na rukách mal vyrážky. Takisto sa hrabal v smetiach.

„V meste sú lepšie nedojedky ako v našej štvrti. Kresťania³ vyhadzujú lepšie odpadky než moslimovia,“ povedal mi.

Po tejto informácii som sa čoraz častejšie odvažoval vzdialiť od štvrte, v ktorej sme bývali. Niekedy sám, inokedy v spoločnosti ďalších chlapcov. Boli sme deti odpadkov. Jedného dňa som našiel mŕtvu sliepku. Schoval som si ju pod košeľu a rýchlo sa rozbehol domov. Celou cestou som ju tuho stískal na hrudi, len aby som o ňu neprišiel. Rodičia odišli do mesta. Doma zostal len brat natiahnutý v kúte na vankúši. Ťažko dýchal. Jeho veľké, unavené oči sledovali dvere. Keď zbadal, že nesiem sliepku, oči sa mu doširoka roztvorili a jeho bledá tvár sa rozžiarila úsmevom. Pohyboval sa, akoby sa práve prebral z mdlôb. Rozkašľal sa a od radosti nevedel polapiť dych. Vzal som nôž, obrátil som sa smerom k Mekke a nahlas som začal recitovať: „V mene Boha Milosrdného, Súcitného...“,“⁴ tak, ako som to predtým videl robiť dospelých. Podrezal som sliepku a oddelil hlavu od trupu. Čakal som, že vystrekne krv, no nič sa nestalo. Skúsil som ju namasírovať. Nič. Vytrysklo len pár kvapiek krvi. Spomenul som si, ako raz v Rife obetovali barana. Pod krk mu umiestnili misku na zachytenie krvi. Keď sa naplnila, dali ju vypiť mojej matke, ktorá bola chorá. Vypila ju, aj keď nasilu a krv jej stekala

3. V tom čase sa bežne Európanom hovorievalo kresťania. Každý, kto rozprával po arabsky, bol moslim. V kontexte diela sa však pod moslimami myslia Maročania.

4. Tzv. *basmala* je islamská rituálna formulka, ktorou sa začínajú kapitoly v Koráne alebo sa jej recitáciou spečatujú či posväcujú rôzne činnosti. V tomto prípade protagonista napodobňuje rituálne zabitie zvierata.

po tvári a na šaty. Potom sa upokojila, no ďalej mrmlala nezrozumiteľné slová.

„Prečo zo sliepky netryská krv rovnako ako vtedy z barana?“ premýšľal som.

Práve som ju začal šklbať, keď zaznel hlas mojej matky.

„Čo to robíš? Odkiaľ si ju ukradol?“

„Našiel som ju. Bola chorá. Podrezal som jej krk, skôr ako mala zomrieť. Je to pravda. Ak chceš, môžeš sa opýtať ‘Abdelkadera.’“

„Zbláznil si sa?!“ skríkla a nahnevane mi sliepku vydrapila z ruky. „Ľudia nejedia mrciny.“

S bratom sme si vymenili smutné pohľady. Zatvorili sme oči a čakali, čo sa ocitne na stole.

Otec sa každý večer vracal v zlej nálade domov. Žili sme všetci spoločne v jednej miestnosti. Niekedy som zaspal na rovnakom mieste, kde som posediačky strávil celý deň. Môj otec bol náladový netvor. Keď prišiel domov, akékoľvek gesto alebo slovo si vyžadovalo jeho súhlas. Správal sa ako Boh. Bezdôvodne mlátil matku. Často som počul, ako sa jej vyhráža:

„Opustím ťa, ty suka, budeš si musieť poradiť sama s týmito dvoma štencami.“

Šnupal tabak. Rozprával sa sám so sebou a oplľúval imaginárne bytosti. Nadával nám.

Matke hovorieval:

„Tvoja matka bola štetka a ani ty nie si iná.“

Nenadával len jej, ale celému svetu. Vráťane Boha. Potom to však ľutoval.

Môj brat mrnčal a vrtel sa. Triasol sa od hladu a bolesti. Prišlo mi ho ľúto, a tak som sa rozplakal. Všimol som si, ako sa k nemu blíži rozzúrený otec. V očiach sa mu zračilo šialenstvo. Prsty mal ohnuté ako pazúry. Nikto ho nemohol zastaviť. Utiahol som sa do tieňa a volal o pomoc: „Monštrum. Šialenec. Zastavte ho niekto!“ No ten zloduch už vykrúcal bratovi krk, až kým mu z úst nevyšplechla krv. Vykradol som sa z izby. Len matka s ním zostala. Aj tú umlčal kopancami a údermi. Vonku nebolo ani živej duše. Len z diaľky doliehali zvuky noci. Nebo a hviezdy božie boli svedkami tohto odporného zločinu. Spáchal ho môj otec. Mesto spalo. V tme som rozoznal matkinu siluetu a začul, ako niečo hovorí. Hľadala ma. Niečo šepkala v rifskom dialekte, no ja som sa ďalej chúlil v tme.

„Prečo nie je taká silná ako on? Muži mlátia ženy, a tie len plačú a kričia,“ pýtal som sa v duchu.

„Mohamed! Mohamed môj! Pod' sem. Neboj sa.“

Tešil som sa, že ju vidím, no ona mňa nie.

„Tu som.“

„Pod' sem.“

„Nie. Zmárni ma, tak ako brata.“

„Neboj sa. Pod' so mnou. Nezabije ťa. Pod' so mnou a buď ticho, lebo zobudíš susedov.“

Otec vzlykal a šnupal tabak.

„Neuveriteľné. Zabije si syna a potom ho oplakáva,“ pomyslel som si.

Všetci traja sme potichu plakali. Brat bol zakrytý bielou prikrývkou. Lahol som si. Ráno som sa opäť rozplakal.

Prvýkrát som bol na pohrebe. Starý šajch⁵ šiel napred a v rukách niesol bratovo mŕtve telo. Bolo zabalené do rohože. Nasledoval ho otec, za ním som šiel ja a kríval som. Telo vložili do vlhkej jamy. Chvel som sa a usedavo nariekal. Bratovi bolo vidno zaschnutú krvavú škvrnu na perách. Keď na neho navŕšili trochu zeminy, jeho telo už nebolo viac vidno. Premenil sa na malú horu.

Keď sme vychádzali z cintorína, šajch sa zadíval na krv, ktorú som mal na prstoch na nohách.

„Odkiaľ sa nabrala tá krv?“ opýtal sa ma v rifskom dialekte.

„Stúpil som na sklo,“ odvetil som.

„Nevie ani kráčať. Je to imbecil,“ dodal môj otec.

„Mal si rád svojho brata?“ opýtal sa ma šajch.

„Áno, veľmi,“ odvetil som mu pomedzi vzlyky. „Moja matka ho mala radšej ako mňa.“

„Všetci majú radi svoje deti.“

Vtom som si spomenul, ako otec škrtil brata. Najradšej by som skríkol: „Otec ho nemal rád. To on ho zavraždil. Bol to on. On ho zabil. Uškrtil ho. Videl som to. Videl som, ako mu z úst vytryskla krv. Videl. Videl. On to bol. Nech je prekliaty.“

Rozplakal som sa, aby som trošku zjemnil nenávisť, ktorú som voči nemu cítil. Báľ som sa, že ma zabije, ako to spravil s ‘Abdelkaderom. Okríkol ma.

5. Šajch môže označovať staršieho, váženého muža alebo politického a náboženského lídra na lokálnej úrovni.

„Stačí, už nerumázgaj,“ dodal výhražným tónom.

„Otec má pravdu,“ pridal sa šajch. „Tvoj brat je teraz v nebi.“

Všetkých som znenávidel. Aj muža, ktorý mi pochoval brata.

Otec zvykol kupovať za tašku suchého chleba a lacný tabak. Chodieval mimo Tandžeru, aby sa mohol ponevierať v kasárňach so španielskymi vojakmi. Keď sa vrátil, zvyčajne to bolo poobede, priniesol použité vojenské uniformy, ktoré neskôr predal na Veľkom trhu marockým robotníkom a chudákom. Jednej noci sa však nevrátil. Zaľahol som do postele a nechal matku, nech sa trápi sama. Uplynuli tri celé dni a po otcovi ani stopa. Keď matka plakala, chlácholil som ju. Snažil som sa vytušiť, čo k nemu skutočne cíti. Má ho rada alebo nie?

Povedala:

„A teraz sme zostali sami, opustení. Kto nám pomôže? V tomto meste nikoho nepoznáme. Tvoja stará matka Rukíja, tvoja tetka Fátima a strýko Dris odišli do Oránu. Určite to boli španielski vojaci, ktorí zatkli otca za dezertérstvo.“ Ako sa neskôr ukázalo, skutočne ho uväznili. Udal ho marocký vojak, ktorého spoznal v Španielsku. Chcel sa mu takto pomstiť za to, že otec nechcel spustiť z ceny nejakej vojenskej deky. Aspoň takto nám to povedali.

Matka každé ráno chodila do starého mesta hľadať si robotu, no zakaždým sa vrátila taká sklamaná, ako náš otec, keď sme začínali v Tandžeri. Obhrýzala si nechty a nariekala. Rôzni šarlatáni jej vymýšľali zaklínadlá, aby

nášho otca pustili z väzenia a aby si mohla nájsť prácu. Veľa sa modlila a žiadala Boha o pomoc, zapalovala sviečky v mauzóleách a chodila za vešticami.

„Sloboda, práca a šťastie v živote, to všetko sú dary od Boha a jeho Proroka,“ vzlykala matka.

„Prečo nám potom Boh nenadelil rovnakú porciu šťastia ako ostatným?“ pýtal som sa.

„To vie len On. My nie sme vševediaci. Nenáleží nám sa pýtať. On je zvrchovaným Pánom.“

Matka musela nakoniec predať časť zariadenia domácnosti. Jedného dňa ma spolu s ostatnými deťmi poslala zbierať bylinky do neďalekej záhrady. Báľ som sa, že ma budú biť. Nepoznal som ich, ani som medzi nimi nemal žiadneho kamaráta, ktorý by sa ma zastal, keby k niečomu došlo. K novoprišielcom sa nesprávali vlúdne. Zostal som pozadu. Predstieral som, že potrebujem močiť. Sám som sa vybral do starého mesta. Jeho vibrujúci hluk ma opantával. Na Veľkom trhu som zjedol pár listov kapusty, pomarančové šupky a zvyšky zhnitého ovocia.

Nejaký policajt naháňal chlapca len o čosi staršieho odo mňa. Bol mu už v päťkách. Zrazu som sa s ním stotožnil. Lapal som po dychu rovnako ako on. Ľudia opakovali: „Dolapí ho! Dolapí ho! Už ho má!“

Rozochvel som sa. Báľ som sa. Na chvíľku som si predstavil, že by som to bol ja, ktorého dolapili. Prosil som Boha, aby chlapca nechytily, no márne. Preklial som všetkých, ktorí sa tešili z tejto naháňačky. Takisto tých, ktorí tleskali brutalite policajta. V diaľke som zbadal

nejakú cudzinku. Lapala po dychu a niečo hovorila v jazyku, ktorému som nerozumel. Zhŕkol sa okolo nej hlúčik ľudí. Nieкто povedal:

„Zostala jej len rúčka z kabelky.“

Jeden policajt sa ku mne priplichtil a štuchol ma obuškou do zadku. Podskočil som a zareval v rifskom dialekte: „Mama, mama.“ Nato hneď dokvitli ďalší policajti s obuškami. Zanaďával som pomedzi zuby. Mlátili deti a strkali do starých ľudí. Dokonca aj starcom a invalidom sa ušlo. Dovtedy som si myslel, že policajti používajú brutalitu len proti vrahom a zlodejom či krvavým násilníkom. Po incidente som zamieril na cintorín Buarrakíja. Vzal som niekoľko trsov myrty, čo som našiel na krajších hroboch a položil ich na bratov hrob. Nebol to jediný hrob bez kvetov či náhrobku. Boli tam aj také, čo pozostávali len z navršenej zeminy s dvoma rozdielnymi kameňmi, aby označovali, kde sú nohy a kde hlava. Bolo mi ľúto toľkých zanedbaných hrobov, zarastených burinou. Ešte aj na cintoríne sú rozdiely medzi chudobnými a bohatými.

„Prečo umierajú ľudia?“

„Taká je vôľa božia,“ povedala mi raz matka.

„Kam idú nebožtíci?“

„Niektorí do neba, iní do pekla.“

„A my? Kam pôjdeme?“

„My do neba. Taká je vôľa božia.“

„A čo je v nebi?“

„Príliš sa vypytuješ. Všetko pochopíš, až raz vyrastieš.“

Na cintoríne som našiel bylinky, ktoré odo mňa chcela matka. Na okraji jedného hrobu som zbadal troch sediacich mužov, ako si podávajú fľašku. Jeden z nich na mňa zavolať:

„Hej, maličký, poď sem. Niečo pre teba mám.“

„Nechaj si to pre svoju matku, ty sukin syn,“ odvrkol som a rozbehol sa preč.

Nazbierané bylinky matka podusila. Ani som neprežúval, len rovno prehltal.

„Tie bylinky sú vynikajúce. Odkiaľ ich máš?“ spýtala sa.

„Našiel som ich na cintoríne Buarrakíja.“

„Na cintoríne?!“

„Áno, čo je na tom? Bol som sa pozrieť na hrob ‘Abdelkadera a položil naň niekoľko kyticiek myrty. Hlina ho ledva zakrývala. Ak sa oň nebudeme starať, jedného dňa splynie s povrchom a už ho nenájdeme.“

Matke vyhrkli slzy.

„Medzi hrobmi sú celé záhony byliniek,“ dodal som.

„Bylinky z cintorína sa nemôžu jesť.“

„Prečo?“

Pozerala sa na mňa, kým som jedol, čudovala sa, že mi stále tak chutí. Zdalo sa, že matka sa každú chvíľu povracia. Nahnevaná mi vzala tanier.

„Stačí,“ povedala po rífsky.

„Ešte som hladný.“

„Odkiaľ si vzal tie myrty?“

„Z iných hrobov.“

Hystericky sa rozkričala:

„Hneď zajtra pôjdeš späť na cintorín a myrtu pekne

vrátiš. A nech ťa nikto nevidí! Kúpime si vlastnú myrtu a ozdobíme ňou bratov hrob.“

Rozplakala sa. Keď som ju videl, aj mne vyhrkli slzy. Potom ma vzala do náručia a ja som zaspal.

Zvykol som ju sprevádzať na Veľký trh, kde sme kupovali stvrdnutý chlieb od žobrákov pod stromom, neďaleko mauzólea Sidi al-Medžfiho. Matka ho potom varila vo vode s trochou oleja a korením. Inokedy len vo vode.

Jedného dňa sa zobudila skoro ráno.

„Idem na trh. Budem hľadať ovocie a zeleninu a potom ich predám. Ty zostaneš doma. Nehraj sa s inými chlapcami a zostaň doma, aby sa sem niekto nevlámali!“

Bol som iný ako decká zo štvrte. Cítil som sa ako úbožiak, aj keď niektorí z nich žili v ešte horších podmienkach ako ja. Jedného z nich som prichytil, ako vyberá kuracie kosti z odpadkov. Pritom ako ich cmúľal, precedil pomedzi zuby: „Susedia z tohto domu vždy vyhadzujú dobré odpadky.“

O mne si zvykli pošuškávať.

„Je z Rifu. Tam sú len vrahovia a hladomor.“

„Nevie po arabsky.“

„Tento rok hladuje celý Rif.“

„Dokonca aj zvieratá im ochoreli.“

„Oni na rozdiel od nás jedia svoje zvieratá. Preto trpia chorobami.“

„Jedia dokonca aj mršiny. Keď im zomrie krava, koza alebo ovca, zjedia ju.“

Keď prídu do mesta deti z marockých hôr, tiež sa im posmievajú, rovnako ako tým, čo žijú v Rife. Jediný rozdiel je, že horala považujú za naivného, kým Rifeňana za zradcu.

Neďaleko nášho domu bola malá záhrada a v nej hruška. Nevedel som jej odolať. Celé hodiny som presedel a obzeral hrušky. Netrvalo dlho a prichytil ma náš sused v záhrade s palicou. Kým ma ťahal po záhrade, kopal som a skučal, aby som sa vyslobodil. Tak som sa bál, až som sa počúral. Dotiahol ma až k svojej usmievavej manželke.

„Tu je ten odkundes, ktorý kradne naše hrušky. Je ako potkan,“ povedal jej.

Žena vyzerala prívetivo, a tak som sa upokojil.

„Kde máš matku?“

„Odišla na trh predávať zeleninu a ovocie.“

„Dobre, dobre, už neplač. A kde máš otca?“

„Vo väzení.“

„Vo väzení?“

„Áno, vo väzení.“

„Úbožiak, a prečo ho uväznili?“

Nič som nepovedal, a tak sa ma ešte raz citlivo opýtala:

„Povedz mi, prečo je ocko vo väzení?“

Myslel som si, že keď poviem pravdu, nevrhne to dobré svetlo na rodičov.

„Neviem. Matka to vie.“

O chvíľku sa tam zhĺkla celá rodina. Muž aj žena vyzerali, že sa dohodli. Zavrú ma, kým sa neobjaví moja matka. Ich dcéra mala na hlave bielu šatku. Bola bosá a snehobiele, jemné ruky mala zmáčané. Dcére aj matke sa ma ulútostilo,

no muž trval na tom, že ma treba potrestať. Chcel mi dať poriadnu príučku. Šupol ma do tmavej miestnosti, ktorá slúžila ako sklad. Keď zatváral dvere, povedal mi:

„Ak neprestaneš rumázgať, zmlátim ťa touto palicou!“

Bolo to po prvýkrát, čo ma niekam zatvorili, aj keď len do skladu. Pochopil som, že hoci nie sú moja rodina, majú právo ma zatvoriť. Hrušky predsa patrili im. Prečo niektorí z nás musia migrovať, kým iní sú v bezpečí domoviny? Aká nespravodlivosť! Otca mi zavreli do basy, matka predáva zeleninu na trhu a ja som sám a hladný vydaný napospas nejakému mužovi, ktorého ani nepoznám. Prečo si oni môžu pohodlne žiť v takom veľkom dome, kým my nemáme nič? Prečo oni áno a my nie?

Cez kľúčovú dierku som videl, ako dcéra našich susedov umýva dlážku mydlom a vodou. Bola bosá a šaty mala oblečené tak, že dávali tušiť jej biele stehná. Jej malé a nepokojné prsníky pretekali cez výstrih blúzky ako dva strapce zaveseného hrozna. Vlasý schované pod bielou šatkou mala zafarbené henou. Pripomínala mi hlávku kapusty.

Splašene som začal tĺcť na dvere, aby si ma všimla. Kým som pozoroval, ako sa hýbe, srdce mi vzrušene trepotalo. Cítil som zvláštnu zmes strachu a rozkoše.

„Otvor mi, prosím ťa. Otvor tie prekliate dvere!“

Na chvíľku zaváhala. Úpenlivo som ju prosil: „Poď sem, prosím.“ Volal som netrpezlivo.

Prestala umývať dlážku a narovнала sa. Osušila si ruky a dala si ich v bok. Na tvári sa jej zračilo čosi ako smútok.